

Aan

TNT Post
Port betaald
Port payé
Pais-Bas

ONJUIST ADRES? - GRAAG RETOUR AFZENDER

SCHIMMELPENNINK
WETERINGSCHANS 177
1017 XD AMSTERDAM

**De schrijver met zijn ongeschoren woede,
de dichter van die doodgeboren boeken:
daar staan ze met hun dood vol slome woorden.
Sterk spul of niet: de uitvaart van het boek,
we naderen de uitvaart van het boek.**

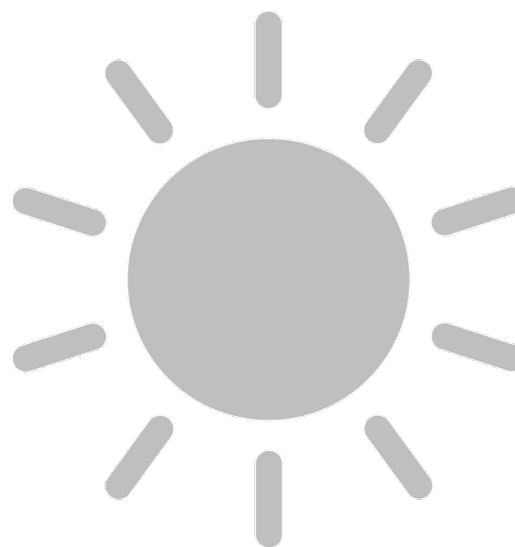
**Vannacht, ik was nog op, stond de literatuur
dronken aan mijn deur. Rot op, riep ik, rot op,
je hebt je kans gehad. Toen droop ik af
en keek weer wat grand old Google bracht.**

**We lezen om te leren hoe te leven.
En ik, mijn boeken moe, ging stil naar bed.
Wat ging er mis? Wat moet ik schrijven? Schrijf,**

**schrijf het, schrijf het op, smeer je wijsheid uit,
kom brallen op mijn stoep. Ik ga naar bed.**

Menno Wigman (uit: Mijn naam is legioen)

ZomerBODE

Boekhandel Schimmelpennink

De Bode is het
 huisorgaan van
**Boekhandel
 Schimmelpennink**
 Weteringschans 177
 1017 XD Amsterdam
 Telefoon 020-6230961
www.schimmelpennink.nl

Medewerkers

Marianne Aaldering
 Peter Blok
 Mirjam Gerretsen
 Kees Helsoot
 Toon Kool
 Nienke Meeter
 Jan Melkert
 Joop Quint
 Jan van Raamsdonk
 Ton Schimmelpennink
 Frans Schouten
 Arend Schulp
 Ton Vink
 Berry Vorstenbosch

Oud Medewerkers

Marianne Aaldering, Sam Altena, Martin van Amerongen, Govert Autschutz, René Appel, Chris Bajema, Bert Barends, Gus Bauer, Blommet de Beaufort, Dirk van Beek, Rens Boenderman, Jan Beijerinck, Hank de Bontje, Joanna Blaise, Peter Blok, Kees Blijleven, André Boeke, Sandra Boesma, Martin Boosma, Ad van der Borst, Harry Boomans, Ina Breckelmas, Anne Bulthuis, Alfred van Cleef, Cees Cruson, Hans van Daalen, Rinke van Daalen, Ger Dekker, Bianca van Dillen, Floris Dogterom, Pieter van Duuren, Laura Emmelkamp, Gerard Emmertik, Arend Evenhuis, Marie Evenard, Theo Faber, Tim Fischer, Sjoerd Fortuin, Lex Gees, Karin Groet, Nel Groet, Joris van Groenigen, Marjolijn de Gruyter, Rory Haarms, Hein ten Harsen van der Beek, Kees Helsloot, Carry Hendrik, Jacques Hendriks, Jos van Hest, Joram Hoekman, Klaas Hoekman, Ybo Houtman, Marieke Holbren, D. Hoojer, Hein van de Horst, Ybo Houtman, Mirjam Hullefer, Willem Jaegers, Willem Jansen, Ellen Jansen, Jasper Jobsis, Jan de Jong, Simons Jong, Ineke Jonge, Jan Jumelet, Adly Kaiser, Yves van Kenpen, Maarten Kloos, Jacques Klotes, Maarten Koningsbergen, Toon Kool, Willem Koperdraat, Gerrit Korthals-Altes, Debbie Kowsloea, Rindert Kronhout, Michel Kriekels, Lidke Knuzinga, Alexander Lagajaj, Sjanneke Laghurwitz, Bette Helene van Lambilgen, Rita de Lecuw, Caroline Ligthart, Saskia van Loenen, Nico de Loren, Peter Lant, Gans Luijckx, Frans van der Maas, Len van Malden, Harriette Mastboom, Peer van der Meer, Nienke Meeter, Jan Melkert, Kaspar Mengelberg, Jan van Mersbergen, Stan Meuwese, Johan van der Meulen, Doesjka Meijzing, Ben Mol, Wijbrand Mulder, Ad van der Meurs A.M. Neut, Jan de Nijs, Hanneke Oda, Job van Oel, Justus van Oel, Saskia Oude Kotte, Anneke Oude, Ricky Op, Carla Pelgrim, Chay Pevost, Joop Quint, Jan van Raamsdonk, Alexander Reeders, Marieke de Ridder, Marie Roodfosen, Thea Roth de Hoog, Carianne Schellevis, Agneth Scherptuis, Pleun Schimmelpennink, Milou Schimmelpennink, Ton Schimmelpennink, Arend Schulp, Hugo Schat, Frans Schouten, Ladwien Schweitzer, Kien Sechters, André Sinar, Sophie Span, Ted Twaalf, Olivier Stam, Mireel Steegstra, Tjadine Sheerman, Lola en Maarten Sprenger, Dorethe Takkenberg, Erika Veld, Frans van de Ven, Thomas Verboegt, Martijn Verbrugge, Eric Vermae, Marcel Verreck, Mirjam de Veth, Diet Verschoor, Ton Vink, Jan Visser, Simon de Vries, Nienke Vuyk, Marijke van der Wal, Jacob van der Wel, Ben Weller, Marius v.d. Westeringh, Frans Woolthuis, Hans van Zijl, Jan van Zyperveld, Sieger van der Zwaag, Ben Zwaard, Erik van Zwaan

Nog 342 exemplaren te gaan

Moet dat nou, dit preekje voor
 eigen parochie?
 Ja, mogen we even in onze
 eigen Bode?

Jarenlang stond de prachtige
 novelle *Meneer Ibrahim en de
 bloemen van de koran* op de
 eerste plaats in onze
 prestigieuze Top Allertijden.

En nu?

Nu is deze felbegeerde plek
 overgenomen door het
 troostrijke werk van uw eigen
 boekhandelaar; *Moedig
 zijwaarts*. Een stand der zaken
 die ons meer dan dankbaar
 stemt.

Ondertussen is het óók zo,
 dat van die duizend gedrukte
 exemplaren, nog 342
 exemplaren zijn te gaan.

De directie heeft hierop een
 volgende aanbod bedacht:

U geeft het cadeau aan uw
 vriend of vriendin, uw paps of
 mams, uw suikertante of opa,
 en wij zorgen er voor dat
Moedig zijwaarts, feestelijk
 verpakt mét uw eventuele
 opdracht en gesigneerd door
 de auteur zelve, wordt
 afgeleverd op het door u
 gewenste adres.

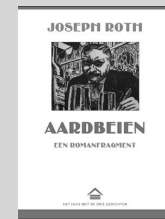
Stuur ons een mailtje met de
 nodige gegevens en wij
 zorgen voor een ordentelijke
 afwikkeling.

Hier zijn overigens geen extra
 porto- of andere kosten aan
 verbonden. Een factuur krijgt
 u later toegezonden.

Boekhouding (1e halfjaar 2016)

1. Moedig zijwaarts
2. Brandt Corstius As in tas
3. Zijl, Amerikaanse prinses
4. Barnes, Tumult uit de tijd
5. Daalder, Gierzwaluw
6. Bosatlas Amsterdam
7. Oz, Judas
8. Beeck, Gij nu
9. Al Galidi, Hoe ik talent voor

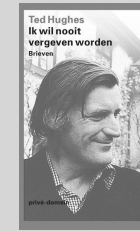
10. Roth, Aardbeien
11. Wigman, Stordig met geluk
12. Brink, Dijk
13. Reybrouck, Zink
14. Buchwald, Gute Nacht Freunden
15. Grunberg, Moedervlekken
16. Verbogt, Als de winter voorbij
17. Lockhorn, Metselaar v.d. wereld
18. Nina Targan, Rusland Lethe
19. Zweig, Wereld van Gisteren

20. Myslowski, Laatste hand
21. Schmitt, meneer Ibrahim
22. Bolman, Vrouwen die lezen
23. Ferrante, Geniale vriendin
24. Alexijejevitsj, Einde rode mens
25. Baaijens, Zoektocht paradijs
26. Swift, Moeders zondag
27. Pessoa, Boek rusteloosheid
28. Duyns, Lelijkste meisje v.d. klas
29. Buruma, Het beloofde land

30. Klemperer, Zo zag de waarheid
31. Halsema, Pluche
32. Fortuin, Biografie van Oorschot
33. Kelen, Schoppenvrouw
34. Murukami, mannen zonder vrouw
35. Schaik, Oerboek van de mens
36. Munninghof, De stamhouder
37. Zwagerman, Wakend over God
38. Treur, Y & X
39. Heerma, Wat overblijft

40. Hughes Ik wil nooit vergeven
41. Dros, Ilias
42. Scheffer, Vrijheid van de grens
43. Appelfeld, Plotselinge liefde
44. Nootboom, Duister voorgevoel
45. Botton, Weg van liefde
46. Porter, Verdriet ding met veren
47. Pasternak, Dokter Zhivago
48. Hiraide, Kat
49. Valens, Compostcirculatieplan

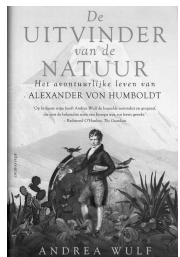
50. Alexijejevitsj, Oorlog heeft geen
51. Yanagihara, Een klein leven
52. Saint-exupery, Kleine prins
53. Groen, Pogingen om van het
54. Pfeiffer, Idyllen
55. Mytting, Man en hout
56. Adonis, Wat blijft
57. Pfeiffer, brieven uit Genua
58. Meijzing, Liefde in mindere mate
59. Binet, Zevende functie

60. Loidan Ivens En je kwam niet
61. Gorki, Jeugdherinneringen
62. Petrowskaja, Misschien Esther
63. Boogers, Alleen met de Goden
64. Tellegen, Op een ochtend vroeg
65. Walser, Jacob van Gunten
66. Palmen, Jij zegt het
67. Brands, 's middags zwem ik
68. Beeck, Kom hier dat ik je kus
69. Daud, Moussa of de dood

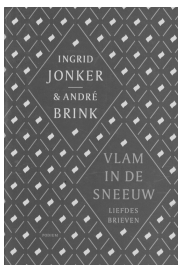
70. Russische kindergedichten
71. Steinmeiz, Sterdorp
72. James, Daisy Miller
73. Dekkers, Thigmofiel
74. Canetti, Boek tegen de dood
75. Freakte, Kwellende liefde
76. Martin Du Gard, Luitenant
77. Capek, Krakatiel
78. Spit, Smelt
79. Wagner, regentonvariaties

De uitvinder van de natuur
Het avontuurlijk leven van Alexander von Humboldt

De 21 romans die onze blik veranderen
Samengesteld door Marja Pruis (van de Groene).

Ingrid Jonker & André Brink
Vlam in de sneeuw.
Liefdesbrieven

Handboek voor schrijvers

Deel III: De boekpresentatie

Joop Quint

Gestaag ontstaat er in deze onvolprezen Bode een handboek voor de schrijver. (Ik heb al eerder geschreven dat het een misverstand is dat de Bode voor lezers zou zijn. Hij wordt gemaakt door schrijvers en hij is van schrijvers.) In het eerste deel ging het over hoe om te gaan met recensenten (geen aandacht aan besteden). In het tweede deel kwam de writer's block aan de orde (ook geen aandacht aan besteden).

En nu dus de boekpresentatie. Met het nadenken daarover kan je niet vroeg genoeg beginnen. Dat lijkt overdreven, vooral als je net aan een nieuw boek bent begonnen. Het heeft iets van de huid verkopen, voor de beer geschoten is, maar dat is het niet. Een goede presentatie van het boek vraagt veel voorbereiding en - heel belangrijk - als je een maal scherp voor ogen hebt hoe de presentatie moet worden heb je bij het schrijven iets heel concreets om naar toe te werken. Waar gaat het om? De zaal, de genodigden, de spreker, degene die het eerste exemplaar ontvangt, de drankjes en de hapjes, de kosten, het signeren en nog veel meer.

Er zijn twee boekjes van mij uitgegeven: "Manager van de wereld" en "Kind in de oorlog". Ik heb nog minstens vier thrillers geschreven. Die moeten nog worden uitgegeven. Maar dat komt vast nog wel. Het zegt veel over mij en over mijn boekjes dat ze allebei in een café zijn gepresenteerd. Ik dacht dat ik het goed voor elkaar had. In het ene boekje had Youp van 't Hek een voorwoord geschreven. Het andere boekje werd ingeleid door een prachtige lezing van Michel Krielaars, de hoofdredacteur van de literaire bijlage van NRC Handelsblad. Toch niet mis. Maar het is niet veel geworden met de verkoop van de boekjes. Je zou gaan denken dat het aan de kwaliteit van de boekjes ligt.

Wat de zaal van de presentatie betreft heb ik al heel wat mee gemaakt. De Stadsbibliotheek, een galerie, nog een galerie, maar de mooiste was toch wel de voormalige raadszaal van de gemeente

Amsterdam in wat nu hotel The Grand is. Daar werd het eerste exemplaar van het boek "Aan de Amsterdamse Wallen" aangeboden aan burgemeester van der Laan. Hij was ook een uitstekend spreker.

Daar werden we goed voorzien van drankjes en hapjes. Ik heb geïnformeerd, die werden betaald door de uitgever. Dat is van belang, je moet altijd zorgen dat de uitgever dat soort uitgaven voor zijn rekening neemt. En er moet natuurlijk een gelegenheid zijn om het nieuwe boek direct aan te schaffen. Dus een lange tafel met veel stapels boeken.

Aan alles moet worden gedacht. Dus, wie zit er achter die tafel? Natuurlijk de schrijver, jij zelf, om te signeren. Maar verder? De verkoper, de boekhandelaar. Daarvoor kan ik zonder meer Ton en zijn charmante vrouw aanraden. Dat scheelt je tientallen boeken in de verkoop. Ik heb dat gezien bij de presentatie van het "Hondje van Tsjechow" van Michel Krielaars.

Genodigden. Natuurlijk familie en vrienden. Maar ook recensenten, er moet immers publiciteit komen. Maar die komen meestal niet. Ze zijn een beetje blasé, ze krijgen zo veel uitnodigingen. En verder? Vergeet niet om het boek aan je vrouw op te dragen. Dat is beter voor de situatie thuis. En een muzikale aankleding van de presentatie? Moet je vrouw daar zingen of viool spelen? Ik zou het niet doen. Het leidt af, de presentatie duurt te lang. Het gaat ten slotte om jou: de schrijver.

SCHRIJVERSSPORTRETEN

Er hangen de laatste maanden mooie schrijversportretten onze etalage. Ze zijn van Joan Verheyen. Interesse of wilt u nadere informatie. Bel hiervoor de kunstenaar zelf: tel. 06-28369528

LITERAIRE SALON SCHILDER & SCHIMMELPENNINK

In mei j.l. vond de laatste zondagse salon van dit seizoen plaats. In september gaan we weer verder. De salons vinden plaats in het atelier van onze medewerkster Patty Schilder op de Lijnbaansgracht. Er worden telkens twee gasten geïnterviewd en tussendoor is er lekker eten met muziek. Kortom, een gezellige zondagnamiddag op niveau. Wilt u dit ook eens meemaken? Stuur dan een mail naar de salon@schimmelpennink.nl U ontvangt dan maandelijks een uitnodiging waarop u kunt reageren. Van de salons worden filmpjes gemaakt die u kunt bekijken op onze website Schimmelpennink.nl of die van Pattyschilder.nl.

ONZE TASJES ALL OVER THE WORLD

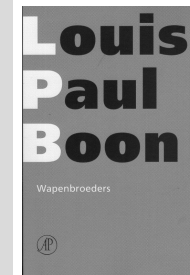

Onze tassen blijven rondtrekken, all over the world. Links onze Mirjam in NY voor de gedenktegels van John Lennon in het Central Park. En rechts Andrea de Leeuw voor de beroemde Plitvice watervallen in Kroatië

ONZE TASJES ALL OVER THE WORLD

Ontdekking (2)

Kees Helsloot

Louis Paul Boon
Wapenbroeders
Louis Paul Boon op zijn top met deze satire over de domheid en het kuddegedrag

**Bloemen en insecten van
oudeheid tot wetenschap**

Pakket van twee titels:
Niet zonder elkaar + Vergilius' bijenrein

Samen € 39,00
in plaats van € 49,00

Bloemen en insecten
Deze winnaar van de Wolkersprijs 2015, nu samen met de Bijentuin van Vergilius voor nog geen 40 euro!

Bas Haring
Waarom cola duurder is dan melk.
Filosofische wetenswaardigheden over economische zaken.

Het is gelukt: al het in het Nederlands vertaalde werk van Moses Joseph Roth (1894 – 1939) in huis als wapen tegen die vervloekte winter(tijd). Nu is al geruime tijd het werk van de Duitstalige Roth naast dat van beide Amerikaanse naamgenoten verkrijgbaar

In sommige van deze nieuwe herdrukken staan voorwoorden dan wel nawoorden, maar die laat ik voor wat ze zijn: eerst wil ik zelf op reis in zijn werk zonder mogelijke vooroordelen op te lopen.

Wie eenmaal begonnen is met het lezen van het werk van deze Europese Roth loopt daarmee een verslaving op. Wat direct in je wordt gebrand, is de urgentie, de bittere noodzakelijkheid. Het moet nu worden verteld en geen dag later.

Waar Kafka soms wat jolig is, is Roth vitriolig. Het verblekend rood van Rembrandt gloeit soms op als barok.

Joseph Roth is een ware nazaat van Janus Bifrons: hij combineert – hoe precies te zeggen dat het zijn lading dekt – de romanschrijver om op slag te veranderen in de verslaggever. Feit en fictie als aangrijpend mengsel, blauwdruk en schets. Roth combineert ook filosoof en dichter moeiteloos. Roth is de eerste Europese Rus die ook jood is, oostjood. In zijn romans die zich geheel of gedeeltelijk afspelen in zijn geboorteland Galicië is hij thuis, komt hij het dichtste bij, schrijft Roth raak.

Net als Céline – die smerige antisemit plus geniale auteur – is Roth rechts, nationalistisch, extreem getekend door Wereldoorlog Eén. Maar Roth is slauer dan Céline, ongrijpbaar, gevarieerder, met een veelzijdiger oeuvre.

Veel figuren in zijn werk krijgen een tweede fictief leven, soms nog meer. In zijn eerste roman *Het spinnenweb* (1923, 2002) verschijnt de joodse bankier Efrussi (elders ook gespeld als Ephrussi) die vaker in andere romans zal terugkeren. In deze

griezelige roman zien we de opkomst van het nazidom in de figuur van Theodor Lohse. Deze man elimineert moeiteloos tegenstanders en wordt in toenemende mate antisemiet. Lohse werkt aanvankelijk in het huis van Efrussi als huisonderwijzer. Al vroeg in de roman staat de volgende scene:

“Zij behoorde niet tot zijn wereld, mevrouw Efrussi. Terwijl hij haar stem hoorde, bedacht hij dat ze goed moest zijn. Niemand had hem zoveel mooie dingen zo eenvoudig en hartelijk gezegd. U doet het voortreffelijk, meneer Lohse! Bevalt het u hier? Voelt u zich prettig bij ons? O, wat was ze goed, mooi, jong. Theodor had graag zo'n zuster gehad.

Eén keer schrok hij toen ze uit een winkel kwam. Alsof het opeens licht in zijn binnenste was geworden, herinnerde hij zich op dat moment dat hij onderweg voortdurend aan haar had gedacht. Hij schrok van de ontdekking dat zij in hem leefde, dat hij tegen zijn wil en zonder het te beseffen was blijven staan, dat hij haar uitnodiging accepteerde om bij haar in de auto te stappen en bijna was hij vóór haar ingestapt.” Deze scene eindigt met de zin: “Van heel ver ving zijn oor haar afscheidsgroet op, maar onontkoombaar dichtbij leefde haar glimlach voor zijn ogen, alsof het spiegelbeeld van een in de verte pratende vrouw glimlachte.” (pp. 10-11)
Later, wanneer Lohse getrouwd is, zegt hij over mevrouw Efrussi: “Die jodin irriteerde hem.” (p.117) Zo laat de auteur in geserreerde vorm zien hoe iemand echte emoties van zich afschreeuwt, een onmens wordt.

Riga

Fuerteventura

Burma

Canigou

Barcelona

Mississippi

Olivenca

Mokum

Riga: Andrea de Leeuw gearmd met Poesjkin. Zij wel. **Fuerteventura:** Het was regentijd. Daarom hing Bart ze te drogen. **Burma:** Titia vond dat tasje voor Boeddha wel geinig. En terecht. **Canigou:** We ontvingen deze foto van Pim Vermeulen, die daarbij een literaire lofzang hield (Luijters, Suskind, Verdaguer). Maar het gaat hier om de familie Krabbe op 2786 meter! Chapeau. **Barcelona:** Frank Weller voor die kerk van Gaudi. **Mississippi:** En daar zit Mia Everman zomaar naast William Faulkner! **Olivenca:** Hier een beeldschone compositie van een dansend echtpaar met ons tasje. Ton Vink legde dit beeld voor eeuwig vast. **Mokum:** En tenslotte een pijprokende Richard de Leeuw op het Westerdok. Toch ook een stuk hier vandaan. Graag willen wij alle inzenders van harte danken voor deze nieuwe serie prachtinzendingen.

Op een dag in juni 2015 zag ik in mijn vaste winkel aan de boekenschans een uitgave liggen met een opvallende omslag, getiteld *De blonde neger en andere portretten* (Bas Lubberhuizen, 2015) van de auteur Moses Joseph Roth. De tekening op de omslag is van Frans Masereel.

De achternaam van de auteur dient te worden uitgesproken met als beginklank een huig-er gevolgd door een langerekte oo-klank en besloten met een t plus een mini-plof: **rróótt**. Dus niet zoals die van zijn Amerikaanse neven Henry en Philip uit dezelfde, waarschijnlijk roodharige, Semitische stam.

Met toenemende verbazing las ik zijn filosofisch getinte teksten, met name de tekst *De moderne vrouw*, slechts drie pagina's lang, gepubliceerd in okt. 1919, direct vermakelijk en overtuigend ironisch. Na de eerste zes regels staat er: "Je moet, kortom, eenvoudig, modern, zakelijk, Anglo-Amerikaans en bovendien, of desondanks, of juist daarom, een beetje romantisch, een beetje onderdanig en een beetje galant zijn. Dat is wat de moderne vrouw wil."

Je wrijft je ogen uit: is dit echt bijna honderd jaar geleden geschreven? Geweldig, deze samenvatting van absurdisten. Hoe is het mogelijk dat ik deze auteur niet eerder heb gesignaleerd? Dat overkomt je en als oude sukkel prijs ik me gelukkig dat ik deze auteur, hoe laat dan ook, ben tegengekomen. Het is een oud gevoel van al lang geleden dat je het hele oeuvre van een schrijver wilt lezen, niet alleen deze uitgave. Tot mijn grote vreugde zie ik meer dan tien titels van hem vermeld staan. Direct terug naar mijn winkel aan de boekenschans en de ladder beklommen om eigenhandig die mooie donkere ruggen uit de kast te halen en na betaling in mijn tas te stoppen en me huiswaarts te haasten.

In deze bovengenoemde uitgave is Roth in zijn eigen woorden: "De chroniqueur die op deze plaats de symptomen van de tijd probeert vast te leggen ... " en dat zijn de naweën van wat nu heet de Eerste Wereldoorlog, qua cijfers "een waarlijk voortreffelijke wereldoorlog" (p. 77). Honger, "mensen die gek geworden zijn van de honger" (p. 19) armoe, gebrek, anti-semitisme zijn aan de orde van de dag. Roth spreekt van "het gekkenhuis genaamd vaderland" (p. 14). Hij noemt mensen "deze karikaturen van God" (p.25) als voorloper

van de schitterende zin: "God was de allereerste karikaturist toen hij de mensen schiep." (p.123) Elders staat: "En God ziet vanachter de wolken, onaangedaan, een wereldoorlog oplaaien – wat zou hij zich om een enkeling bekommeren?" (p.77)

In het stuk *De blonde neger Guillaume* schrijft Roth: "Hij zei *Grüss Gott*. Een Grüss Gott-neger. Een schitterende combinatie, bijna zuiver arisch." ... "Een neger en blond en met blauwe ogen, die uit niets dan tegenstellingen bestaat. Een politieke, een etnologische paradox." "En na een kwartiertje zag ik in dat deze neger niet alleen veel slimmer was dan Hitler uit de negerstam van de Opper-Oostenrijkers ... en dat hij die blauwe ogen en dat blonde haar niet eens nodig had om een Duitser te zijn."

Superieure journalistiek van een man die zich in zijn werk ook filosoof noemde.

Kalm, toegewijd maar niet al te empathisch, dat is slecht voor de kalmte, de behandeling... De menselijke waardigheid schuilt in de volharding waarmee het hopeloze werk wordt verricht...

Pats. De toon gezet. Kadoke, de psychiater werkt in een crisiscentrum; mensen met een doodswens dient hij voor het leven te behouden. De protocollen van zijn vak zijn voor hem van het allergrootste belang. Hoewel... Er zijn nogal wat grensoverschrijdende ontmoetingen en momenten. De eigenzinnige oude moeder die hulp behoeft en zonder komt te zitten wanneer Kadoke de Nepalese verzorgster liefdevol aanvalt die op gegeven moment de deur opent, slechts in een handdoek gehuld. Michette, een suicidale jonge vrouw, die het in haar eentje niet redt. En ja, de verzorging van moeder dient te worden geregeld. Onbedoeld loopt een en ander uit de hand. Michette komt -bij wijze van therapie- voor haar zorgen en zo wordt het huis een crisiscentrum in het klein. Liefdevolle hopeloosheid stapelt zich op.. Een zoon en moeder die moeilijk zonder en met elkaar kunnen leven. Grunberg ontroert in dit boek.

Er zijn maar liefst drie nieuwe uitgaven in de Privé-domein reeks verschenen. Ik noteer: **Elias Canetti Het boek tegen de dood.**

Aan niets ben ik gewend geraakt, aan niets, en wel het minst aan de dood...

Clarice Lispector. De ontdekking van de wereld. Geboren in Oekraïne, een literaire grootheid in Brazilië geworden.

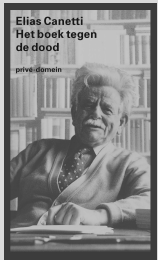
Zalig zijn de dwazen, want ze weten terwijl niemand dat vermoedt. Het kan ze trouwens niets schelen als iemand het wel weet...

Gerbrand Bakker. Jasper en zijn knecht (de auteur van *Boven is het stil*). De gemankeerde hond en zijn baasje. Wel en wee uit het dagelijkse leven op ontwapende wijze geschreven. Er wordt verhuisd, gezaagd, getimmerd, getuiniert. Ouders, grootouders, pen en hark; als terloops uit de losse pols, zo bezweert G. Bakker met dit literaire dagboek een schrijfcrisis.

Op weg naar Blokzijl, met vrienden op de fiets, kwamen we door beschermd natuurgebied. Twee ooievaars stapten door het water, tien meter verderop visten twee lepelaars zigzaggend hun lunch bijeen.

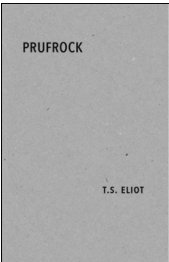
Natuurlijk bestaat God, schoot de titel van **Herman Hissink** dagboeken en brieven (gekozen door Gerard Koolschijn) door me heen.

Maar dat is weer een ander verhaal.

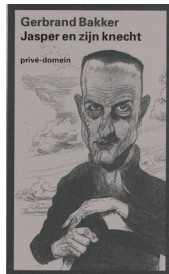

Circus Amsterdam
Gerard Wessel
Fotoboek over de krakersbeweging

T.S. Eliot
Prufrock
Debuut van Eliot (tweetalig) met een voorwoord van Paul Claes.

Gerbrand Bakker
Jasper en zijn knecht
Dagboektekeningen van de schrijver van het meesterwerk 'Boven is het stil'.

Opdat wij niet vergeten

Mirjam Gerretsen

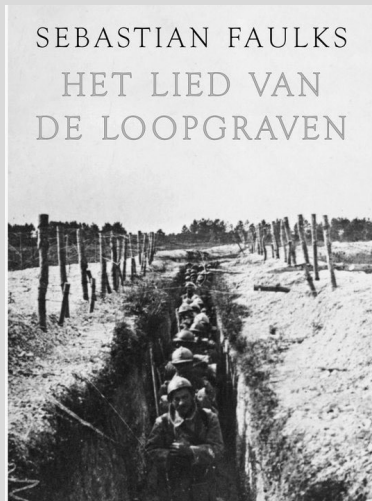
De Eerste Wereldoorlog, ook dit jaar weer 100 jaar geleden bezig, bracht mij ertoe er nog een boek over te willen lezen. Vroeger had je natuurlijk Remarque, met *Im Westen nichts Neues*, maar dat is alweer zo lang geleden. Remarque schreef dat de mensen die uit die verschrikkelijke loopgravenoorlog kwamen, waarschijnlijk nooit meer volkomen gelukkig zouden kunnen worden, en dat was invoelbaar. In 2009 las ik het onvolprezen *Godenslaap* van Erwin Mortier.

Toevallig beval mijn Zuid-Afrikaanse nichtje *Birdsong* (in het Nederlands vertaald als *Het lied van de loopgraven*) van Sebastian Faulks aan. In Engelstalige landen inmiddels verplicht op de leeslijst. Het stamt alweer uit 1993.

Het verhaal begint in 1910 ergens in het noorden van Frankrijk, waar Stephen, de Engelse hoofdpersoon smoorverliefd wordt op de ongelukkig getrouwde vrouw van de baas van de fabriek waar hij stage loopt. Ze lopen samen weg en leven ergens in Frankrijk, totdat zij hem totaal onverwacht verlaat. Deze episode wordt knap op de huid beschreven; wat hartstocht met mensen doet.

We komen vervolgens Stephen weer tegen in 1916, in de loopgraven van WOII. Faulks schrijft zo goed en indringend, dat er niets anders opzit dan deze walgelijke smerige oorlog mee te maken. De vele scènes onder de grond, bij het maken van gangenstelsels, benemen de adem soms. Tegen het eind beschrijft Faulks het vastzitten in gedeeltelijk opgeblazen tunnels zo knap, dat het me letterlijk de adem benam. Ik kreeg het benauwd.

Deel drie speelt in 1976, en langzaam komt de verbinding met het verleden tot stand, in deze ook knap gecomponeerde roman. Er is hoop, is de boodschap. ook midden in de hel

van een gruwelijke slachtpartij is het mogelijk onze menselijke waardigheid te behouden. De prijs is echter hoog. En dat vogeltje, zou dat het kanariepietje zijn, dat de miners mee hun tunnels innamen, dat weer begon te fluiten toen het bovenkwam?

Van Sebastian Faulks ligt inmiddels vertaald *Waar mijn hart ooit klopte* op de plank. Dat gaat ook weer over de Eerste Wereldoorlog, waarbij de schrijver weer put uit eigen familie-ervaringen.

Maar eerst eens *Oorlog en terpentijn* van Stefan Hertmans lezen. Gelukkig heb ik nog tot 2018 de tijd.

Het tumult van de tijd

☆☆

Jan van Raamsdonk

Het tumult van de tijd van Julian Barnes is een beschrijving over drie momenten in het leven van de Russische componist Shostakovich gebaseerd op een aantal biografische werken. Op die momenten probeert het Sovjetregime hem naar zijn pijpen te laten dansen en dat lukt ze aardig. Het enige dat hem uiteindelijk rest is de ironie, want De Macht is niet in staat dat te snappen.

Niet eerder las ik een boek van Barnes en dat bleek een zegen. Alle recensies van degenen die eerder werk van hem lazen zijn negatief. Men vindt dat het niet in de schaduw kan staan van zijn eerdere werk. Ik kon gelukkig niet teleurgesteld worden en las dit vooral vanwege mijn interesse in het leven onder het Stalin en in het leven van Shostakovich. Daarom ervoer ik het als een welkome aanvulling op andere geschiedkundige werken over de Stalinterreur. En die terreur had onevenredig veel invloed op het doen en denken van kunstenaars, de mensen die per definitie boven het maaiveld uitsteken.

De titel refereert aan een duiding van de componist van wat kunst is: kunst is het gefluister van de geschiedenis dat boven het tumult van de tijd uitkomt. En niet wat de Partij dicteert, dat kunst van Het Volk is. Of Shostakovich dat echt bedacht heeft, weet ik niet, maar Barnes schrijft het allemaal op, alsof hij in het hoofd van de componist heeft kunnen kijken. Daardoor lijkt Shostakovich op een romanfiguur die dagboektekeningen in de derde persoon maakt. Is het storend dat je niet weet welke gedachten werkelijk door Shostakovich gedacht zijn en welke door Barnes bedacht? Nee, want ze lijken heel plausibel om van Shostakovich te komen, of in ieder geval van een willekeurige kunstenaar die moest zien te overleven in de "meest geavanceerde samenleving van die tijd". En voor dat overleven, laat Barnes zien, moest je geen held zijn. Op tijd meebuigen was het beste en dan nog was je je leven niet zeker. Hij laat Shostakovich de westerlingen verwijten dat zij niet begrijpen dat kritiek op de Partij en de Leider in ieder geval tot een artistieke dood of erger leidt. Dus dreunt Shostakovich de teksten op die hem worden aangereikt om "verraders" en "overlopers" als Stravinsky tot de grond toe

af te branden, terwijl het in wezen zijn helden zijn. En laat hij zich koeioneren door een middelmatige componist die toevallig een betere neus voor De Macht heeft en voorzitter van de Bond van Componisten is. Deze bond is ook de enige verstrekker van papier met blanco notenbalken. Verder wil hij geregeld dood, dus niet bepaald de positivist die De Macht graag ziet, en ontwikkelt hij een allergie voor alles met dictatoriale trekjes. Zoals de dirigent Paganini die zijn orkest leidt als een slavendrijver, en dat tot bewondering van veel recensenten. Jaap van Zweden zou zijn goedkeuring niet kunnen wegdragen.

Tot slot: dit boek gaat niet over zijn muziek, maar over alles wat probeert te verhinderen dat Shostakovich componeert, zoals hij zelf wil. En, vraagt hij zichzelf af, volgens Barnes, waarom wil De Macht dat niet, terwijl hij toch eigenlijk ook een deel van Het Volk is.

De tuin van de Finzi-Contini's

Jan Melkert

Er is altijd met veel waardering over dit boek van Giorgio Bassani gesproken, maar ik was er nooit aan toe gekomen. De eerste inleidende hoofdstukken vormen een soort historische achtergrond met een interessante sociologische schets van de klassenverhoudingen tussen de verschillende joodse families. Was daar niet meer over te vertellen, vroeg ik me af? Of laat ik het zo zeggen: ik had daar graag meer over gelezen. Sowieso vind ik dat de historische achtergrond van het Italië van die tijd er bekaaid af komt. Maar misschien maakt dat ook een sterk punt uit van dit boek: de schemerende dreiging van het fascisme als achtergrond van een liefdesverhaal.

Het verhaal begint eigenlijk met hoofdstuk V. Hier wordt het een "Bildungsroman" over de verteller en zijn relatie met de Finzi-Contini's in het algemeen en met Micol in het bijzonder. De verteller blikt terug en op deze manier maken wij kennis met de enorme tuin, met de bewoners van dit enorme landgoed, met hun rijkdom. Het is een weemoedig terugkijken van de verteller naar een verdwenen wereld. En we zien hoe de relatie zich ontwikkelt tussen de verteller en de door hem aanbeden Micol. Hoe hij uiteindelijk inziet, dat zijn liefde niet wordt beantwoord door Micol. En tussendoor zien we hoe de positie van de joden in Ferrara steeds verslechtert door de anti-joodse maatregelen van de fascistische regering. De tuin wordt meer en meer een zelf verkozen getto, een laatste toevluchtsoord in een steeds vijandiger wordende omgeving.

De stijl waarin dit boek is geschreven is niet virtuoos, verre van dat. Bassani verrast niet met metaforen, met paradoxen. Maar hij slaagt er wel in een overtuigend beeld op te roepen van de leefwereld van de Finzi-Contini's. En natuurlijk van die tuin, het landgoed en de entourage van personeel en bijbehorende luxe, zoals rijtuigen en later ook de auto. Tevens is dit boek ook een ode aan de stad Ferrara. Ik vind Micol een zeer aansprekend personage: humorvol, intelligent, sociaal, eigenzinnig enz. De verteller ontwikkelt zich van een karakter, die geobsedeerd is door alles wat de Contini's aankleeft namelijk rijkdom, sociale status, hun

zelf gekozen isolement naar een meer genuanceerde, reëlere kijk op deze familie. Toch blijven de personages, die deel uit maken van de familie Finzi-Contini, zgn. "flat-characters", met uitzondering van Micol. Het slot is ontroerend, waar hij het einde van de Contini's beschrijft. De opkomst van het nationaalsocialisme respectievelijk het fascisme is al vele malen het decor van verhalen en romans geweest. Ik moest ook denken aan de film "Un giornata particolare" van Ettore Scola. Evenzo het thema van de onbeantwoorde liefde. Zie bijvoorbeeld Vestdijk (terug tot Ina Daman), Hendrik Marsman (de dood van Angele Ducroux), Alain Fournier (Le grand Meaulnes).

Nu nog een vraag: heeft deze familie Finzi-Contini echt bestaan of is dit allemaal ontsproten aan de fantasie van Bassani?

Karpathia

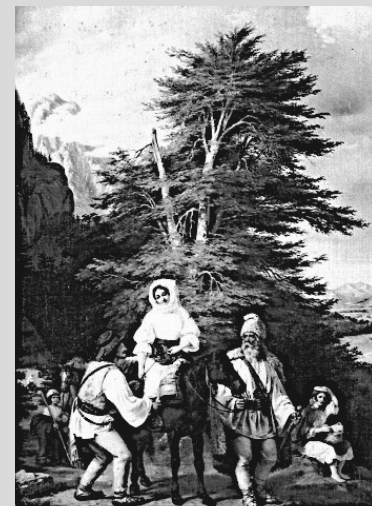
Frans Woolthuis

Het jonge gravinnetje te paard heeft net een aanzoek gekregen van de knappe Weense officier: "Ja", zei ze duidelijk, toen ze zijn ogen, waarvan ze al hield en die nu vervuld waren van nieuwe kracht, op zich gericht voelde. Ze ging er pijlsnel vandoor en zong in galop: 'Ja. Ja. Ja...' Ze had het gevoel of ze het uit volle borst uitschreeuwde terwijl het kleine grote woord al heel snel alleen nog in haar binnenste klonk. Bij elke galopsporangie groeide er een goudbrons warm geluk in haar, rond en zwaar als de zon."

Pitty op kostschool? Een kasteelroman? Nee, dit debuut van de voormalig scheikundige Mathias Menegoz is volgens de gezaghebbende Le Nouvel Observateur een historische roman in de stijl van Dumas of Tolstoj. Het won de Prix Interallié en werd in 2014 ook genoemd voor de grootste literaire prijs: de prix Goncourt.

En dat is redelijk onbegrijpelijk. In ruim 500 lange bladzijdes wordt verteld hoe graaf Korvanyi eerst trouwt met het gravinnetje (het hele boek consequent zo betiteld) Cara en daarna zijn voorvaderlijke slot in de Karpathen gaat beheren, amper op de hoogte van de twisten, de opvattingen en de bijgeloven van de verschillende daar wonende gemeenschappen. Dat loopt verschrikkelijk uit de klauw en niemand wordt er gelukkiger van.

Menegoz heeft er jaren aan gewerkt en zich intensief verdiept in de negentiende-eeuwse geschiedenis van Roemenië en dat zullen we weten ook. We hebben hier te maken met een werkelijk alleswetende verteller. Elke actie in dit boek wordt voor- en achteraf door de schrijver bladzijdenlang humorloos becommentarieerd vanuit de daarbij betrokken personen. Als een entomoloog bijt hij zich vast in het zielsleven van zijn personen. Het vreemde is dat al die overwegingen weinig verklaren. Waarom is de graaf soms agressief en soms juist heel teruggetrokken? Waarom verandert zijn vrouw zo'n beetje elke dag van humeur?

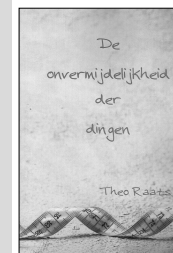
Waarom wordt hij verliefd op zijn vrouw? Hoe komt dat het op het oog kleine gebeurtenissen (de verdwijning van een jongen) zulke catastrofale gevolgen krijgt? Vanuit alle betrokkenen krijgen we wel een verhaal te horen, maar dat leidt niet tot verheldering. De personen gaan niet leven omdat ze teveel uitgekauwd worden, er te weinig te raden valt.

Bij een historische roman is het nog verdedigbaar dat je de couleur locale breed uitmeet en als schrijver niet kiest voor een hoofdperson, maar laat dan de feiten spreken. Als wij de hoofdpersonen via hun daden hadden leren kennen en niet via de voor- en nabeschouwingen van die daden

lees verder op volgende pagina

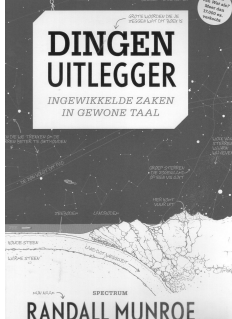
Peter Hoeg
Het effect van Susan
Maatschappij-kritische roman over een wereld die ten einde loopt.

Theo Raats
De onvermijdelijkheid der dingen
Bundeling korte verhalen van deze Middelburgse stadsdichter.

Patricia Wessels
De wensdagen
Portret van een hippejeugd in de Jordaan.

Dingen uitleggeri
Randall Munroe
Dit boek is al een poosje uit, maar door een klankbestelling kregen we het onlangs pas onder ogen. Fenomenale uitlegger die Munroe Over van alles.

Eva Gerlach
Ontsnappings Gedichten
Nieuwe dichtbundel van Eva Gerlach (met bijzonder fraaie omslag trouwens).

Hansje Stoffel
Herzien IJzerman
19e herdruk van dit klassieke prentenboekje.

Clarice Lispector
De ontdekking van de wereld.
Privé-Domein
Kronieken van deze schrijfster, waarover tezelfdertijd een biografie verscheen.

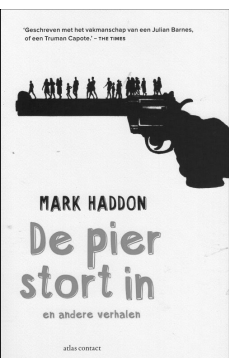
zouden ze ons dichter zijn gekomen. Onbedoeld humoristisch is Menegoz als hij na een bladzijdenlang inkijkje in het hoofd van graaf Korvanyi zegt dat deze overwegingen enkele minuten door zijn hoofd speelden, terwijl de lezer al lang is afgehaakt.

Als hij het gravinnetje beschrijft, heeft hij (zie intro) bovendien de neiging keukenmeidenromantaal te gebruiken. "Toen hij zag hoeveel pijn ze had, hoe haar halfgeopende lippen een glimp lieten zien van haar kleine tanden (...) toen hij bewonderend keek naar haar ogen, die vochtig waren van tranen zonder verdriet, en hij haar zwoegende borst raadde onder haar dunne watergroene zomerjurk, kreeg hij de aanvechting haar in zijn armen te nemen en te troosten".

Kortom het zigeunermeisje maar dan in adellijk formaat.

Toen ik een paar weken geleden in Frankrijk was, heb ik even gecheckt of bepaalde passages inderdaad in het Frans net zo erg waren als in het Nederlands en dat was zo: de vertaalster valt niets te verwijten.

Het lijkt me een uitstekend boek om te verfilmen: mooie vrouw, raadselachtige graaf, een duel, godsdiensttwisten, een vleugje Dracula, moord en doodslag en het grote voordeel van de film is: de acties spreken voor zich, de innerlijke monoloog zal ontbreken.

Mark Haddon
De pier stort in.
Verhalenbundel van de schrijver die met zijn roman *Het wonderbaarlijke voorval van de hond in de nacht*, veel opzien baarde

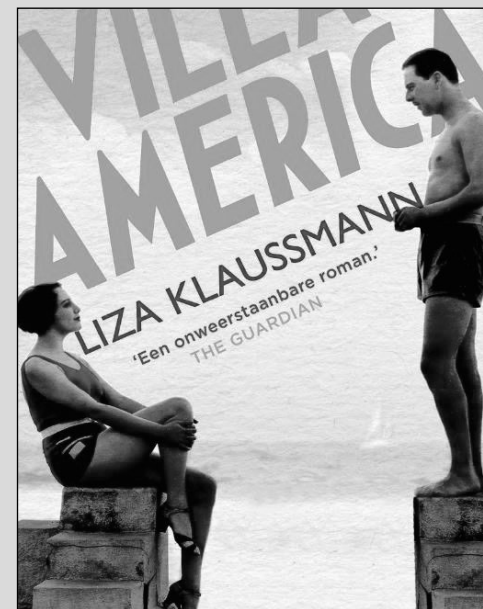

Mathias Menegoz

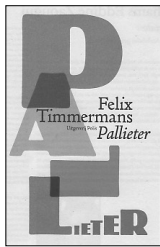
De hoofdpersonen van deze roman, Gerald Murphy en zijn vrouw Sara, hebben echt bestaan in de roaring twenties, toen veel Amerikanen in Frankrijk de beest uithingen. Hun huis Villa America is werkelijk een plek geweest waar zich dolle feesten hebben afgespeeld met onder anderen Picasso, Hemingway en de Fitzgeralds. Sara en Gerald Murphy zijn door Picasso een paar keer geschilderd en het is aangetoond, dat Fitzgerald hen heeft beschreven in *Tender is the night*.

Gerald was aanvankelijk niet erg succesvol in de mannenwereld, die zijn vader, een schatrijke fabrieksdirecteur, voor hem gedacht had. Hij heeft drie keer toelatingsexamen gedaan voor Yale en is uiteindelijk wel toegelaten. Daar kwam hij de latere jazz muzikant Cole Porter tegen. Liza Klausmann suggereert in *Villa America*, dat er meer is geweest dan alleen jongensvriendschap tussen die twee. Later in het boek logeren Gerald en Sara bij Cole en zijn vrouw in Venetië, waar duidelijk wordt dat Porter er 's nachts tussenuit knijpt om de herenliefde te bedrijven. De spanning loopt door de verzwegen homo-erotiek zo hoog op tussen de echtparen, dat de Murphy's geheel en al verward eerder naar hun drie kinderen teruggaan dan gepland. Of dat historisch juist is, blijft onduidelijk, maar dit voorval vormt wel de tegenhanger van Gerald's ontwikkeling zoals Liza Klausmann deze heeft beschreven. Klausmann geeft de gesuggereerde homoseksuele neigingen van Gerald vorm door een minnaar, een vliegenger geheten Owen. De liefde tussen deze piloot en Gerald wordt getolereerd en misschien zelfs aangemoedigd door Sara. Ze nodigt de minnaar uit om in een ongebruikt huisje tegenover Villa America te komen wonen.

Het is historisch juist dat Gerald zijn artistieke aanleg uitleefde in het schilderen van enkele doeken, die in verschillende musea te zien zijn. Andere kunstenaars kwamen regelmatig op bezoek. De scheuringen in de huwelijken van de Hemingways en de Fitzgeralds zijn algemeen bekend. Ook wie de jaloerse ruzies veroorzaakt hebben. Alleen Sara lijkt niet kapot te krijgen, aldus Klausmann. Zij krijgt genoeg bewondering van Hemingway en Fitzgerald om de stomende liefde van Gerald voor Owen te kunnen verdragen. En ze is rijk en ze heeft drie leuke kinderen in een prachtig huis aan de Cote d'Azur met kindermeisjes en kokkinnen. En ze is beeldschon en ze blijft beeldschon.

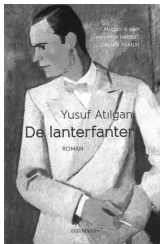
In werkelijkheid trof daarna de ene klap na de andere de familie Murphy: eerst kreeg de ene zoon tuberculose en stierf na jaren peperdure behandelingen. Daarna stierf de andere zoon en keerden ze terug naar Amerika om de fabriek te redden. In het laatste hoofdstuk wordt een speurtocht beschreven waarin het hele gezin met Owen een schat gaat opgraven aan een verlaten strandje. De pret van de kinderen, die een kaart hebben gevonden op zolder, waar de schatkist lang geleden zogenaamd zou zijn aangespoeld, vormt het sluitstuk. Niet het verlies van de zonen en Villa America sluiten het boek af, maar het zoeken van een verborgen schat, die de ouders samen met de minnaar de kinderen laten ontdekken. Mooi toch voor grensverleggende chicklit van deze tijd, waarin erotische uitpattingen in het huwelijk vrijwel onvermijdelijk tot scheidingen leiden? Ik heb gesmuld van dit boek.

Felix Timmermans
Pallieter.
Klassieker van formaat over het verzet tegen burgermaniertjes, eigenbaat en duf conformisme. .

Panamapapers
Een formidabel staaltje tegels lichten (en de ratten vliegen alle kanten op).

Yusuf Atilgan
De lantefanter.
Klassieker uit de Turkse literatuur over een Oblomov-achtig type.

Amoz Oz' Judas: een verhaal tegen verraad?

Berry Vorstenbosch

Ah, daar heb je weer zo'n romanschrijver die beweert dat de geschiedenis heel anders in elkaar steekt als wij plegen te denken. De gelauwerde Israëlitische auteur Amos Oz met zijn roman Judas. Judas zou de grootste gelovige zijn, de man die echt dacht dat Jezus van het kruis af zou stappen en op die manier over de dood zou triomferen. Het is het type literaire verzinsel waar onze allereigenste Harry Mulisch in grossierde.

In het boek van Oz voel je de romantiek van de "goede verrader", zoals menig romancier in de 19de eeuw bevangen werd door de gedachte aan een "goede moordenaar". Tijdens het interview in *Buitenhof* sprak Amos Oz: "onder verraders ben ik in goed gezelschap". Heel spannend, heel controversieel, zo'n uitspraak, maar, sorry, ik denk het toch echt niet. Ik ben onder goed gezelschap onder mensen die ik kan vertrouwen, die een diepere loyaliteit waarborgen, die me helpen als ik in de put zit, die doortrekken als ze bij mij naar de wc zijn geweest, enzovoorts...

Als ik het goed heb is het de Britse schrijver E.M. Forster geweest die ooit gezegd heeft: "Als ik ooit voor de keuze zou komen te staan te moeten kiezen tussen het verraden van mijn vriend en het verraden van mijn land, dan hoop ik dat ik het lef heb mijn land te verraden." De morele afkeur voor het verraden van een vriend, het *verlinken* van ander mens, is steeds heel terecht. Onlangs las ik in een boek van de politiek filosoof Paul Dumouchel dat meer dan 50% van de mensen die in nazi-Duitsland van de jaren 40 door de SS zijn opgepakt aangegeven waren door collega's, omwonenden of "vrienden" die alleen maar een persoonlijk conflict met hen hadden. Omdat de kat van de burens maar in onze tuin bleef poepen, en we hadden het al drie keer tegen hen gezegd, maar ze deden er niets aan...

Echt verraad, dat echte misselijkmakende verraad, komt niet voor in het verhaal van Amos Oz. Er komen alleen maar mensen in voor die met de hele zware aantijging van verraad te maken hebben gehad. Dit geldt voor de personage Sjealtiël Abarbanel, een dissident in de aanloop naar de onafhankelijkheidsoorlog in 1948. Het geldt voor de hoofpersonage Sjmoeël Asj. En ook, zeker, geldt dit voor Judas. Het verraad van Judas is een mysterie, maar zeker heeft Judas Jezus nooit "verlinkt".

Onvrijwillig getatoeëerd door het leven

Joop Quint

Ton Vink

Cineaste Marceline Loridan-Ivens schreef op 86 jarige leeftijd, in samenwerking met Judith Perrignon, een ingrijpende, korte compacte tekst die een zeldzame kracht uitstraalt. In "En je kwam niet terug", richt de schrijfster zich tot haar, door de beulen van Auschwitz vermoorde, vader.

We zouden kunnen denken, zoals Edo Spier me bij boekhandel Schimmelpennink probeerde duidelijk te maken, dat na Primo Levi, na Robert Antelme, na Claude Lanzmann, na Jankiel Wiernik, na Charlotte Salomon, na Helène Berr en vele anderen, alles gezegd zou zijn over de vernietigingskampen, waarover meer en meer relativerend, soms zelfs denigrerend, gediscussieerd wordt.. Marceline Loridan-Ivens bewijst het tegendeel. De kracht van haar tekst, is haar kwaadheid en haar onaangeroerde pijn versterkt door het indringende gevoel van: "de tijd die niet voorbijgaat".

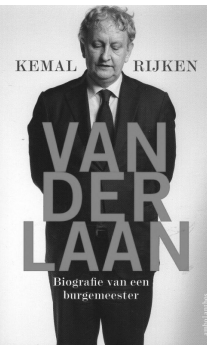
Salomon Rozenberg wordt, na aangegeven te zijn met zijn 15 jarige dochter, in "la France Libre" gearresteerd en via Marseille en doorgangskamp Drancy naar Auschwitz gedeporteerd, zijn dochter naar Birkenau. Hij kwam later in Mauthausen en Grosse-Rosen terecht, sindsdien is hij "vermist" verklaard. Marceline wordt, zodra Birkenau overhaast wordt opgebroken, naar Bergen-Belzen overgeplaatst, werkt vervolgens in de Raguhn-Junker vliegtuigfabriek bij Leipzig en komt uiteindelijk in Theresienstadt terecht. Haar moeder, broer en twee zussen weten het kamp met veel geluk te ontlopen.

Tijdens haar verblijf in Birkenau ontmoet ze eenmaal bij toeval tussen de twee kampen haar vader. Ze laat hem het nummer van haar blok weten en krijgt daarna via een elektricien een briefje toegestopt waarvan ze zich alleen nog herinnert; "Lieve kleine meid." ondertekend door Sjlomo, de Jiddische naam van haar vader. Na haar moeilijke, pijnlijke terugkeer hertrouwt haar moeder, haar broer en een van haar zussen plegen zelfmoord.

In de jaren zeventig kreeg ik een soort shock toen Marceline haar getatoeëerde deportatie nummer 78 750 in de documentaire "Chronique d'été" van Jean Rouch en Edgar Morin bijna provocerend toonde. Vanaf dat moment dateert mijn allergie en walging voor het tegenwoordig zo populaire modeverschijnsel. In 2003 gaat ze terug naar het kamp en draait de film "la petite Prairie aux bouleaux" met Anouk Aimée. Haar eerste film "Algérie année zéro" werd gedurende 40 jaar in Frankrijk gecensureerd.

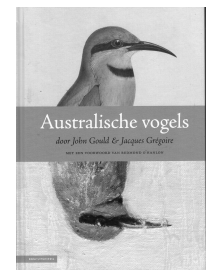
lees verder volg.blz

van der Laan
Kemal Rijken
Een inkijkje in het leven en werken van de burgemeester van de republiek Amsterdam.

Ochenebbis
Verhalen en geintjes over het Amsterdamse getto (1870-1925)
Herdruk

Australische vogels
Prachtboek met de beroemde tekeningen van John Gould gecombineerd met de hedendaagse impressies van de schilder Jacques Grégoire.

In haar tweede huwelijk werd Marceline Loridan-Ivens de tweede echtgenote (na de fotografe Germaine Krull) van de dertig jaar oudere Nederlandse, geëngageerde cineast Joris Ivens -1898-1989

Zij begeleidde en assisteerde hem onder andere in Vietnam (" 17e Parallèle", 1976) en China (" Comment Yukong déplaça les Montaignes", 1976 en " Une histoire de vent", 1988). Ivens was het tegengif voor de afwezigheid van haar vader. Zij stonden in ambities, opstandigheid en gevoel voor rechtvaardigheid dicht bij elkaar, op ideologisch terrein waren ze verder van elkaar verwijderd.

Als bejaarde dame strijdt Loridan-Ivens dagelijks en fervent, zoals verleden jaar tijdens een geruchtmakend interview op France Inter bij Patrick Cohen ter gelegenheid van de 70 jaar Shoah herdenking, tegen het opdrinkend obscurantisme, het groeiend anti-semitisme en het escalerende (verbale) geweld. Marceline Loridan -Ivens twijfelt nog dagelijks of ze er goed aan heeft gedaan uit het kamp terug te keren. Kinderen heeft ze nooit willen voortbrengen.

Als onze dochter haar aanhoort dan vindt zij dat Marceline L. onze toekomst onderdompelt in de pornografie van het pessimisme, terwijl de (jonge) mens eerder door hoop en kansen gemotiveerd wordt dan door angst, pessimisme, cynisme en wanhoop. Ik vind dat ze daar geen ongelijk in heeft.

Het is niet meer dan normaal dat het de uitgeverij de Bezige Bij is, die trouw aan zijn oorsprong, dit boek uitgeeft.

Dark net

De Britse journalist Jamie Berlett daalde af in de krochten van het internet. Dark Net is dat gedeelte van internet waar de gemiddelde lezer van de Boekenbode niet komt tenzij deze op zoek is naar wapens, gok-sites zoals The Assasination Market (waarbij kan worden ingezet op het leven van individuen), drugs, (kinder)porno en zich verzekerd wil weten van volstrekte anonimiteit. Want dat is een van de kenmerken van de sites die hier zijn verborgen.

Dark Net is een versleuteld gedeelte van het internet dat bereikbaar is met een speciale browser, The Onion Router, ofwel TOR. Dit is ooit opgezet door het Amerikaanse leger. Tegenwoordig is het een non-profitorganisatie, gefinancierd door de Amerikaanse overheid en burgerrechtenorganisaties en wordt gebruikt door klokkenluiders, mensenrechtenactivisten en leden van dissidente bewegingen.

Op Dark Net wordt een andere taal gesproken. Soms letterlijk, men spreekt over doxen (iemand's identiteit bekend maken) trollen (een soort treiteraars die proberen discussies te ontregelen), LOL (Laugh Out Loud)

Liever Monkberry Moon Delight

Arend Schulp

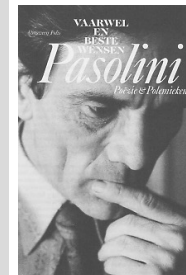
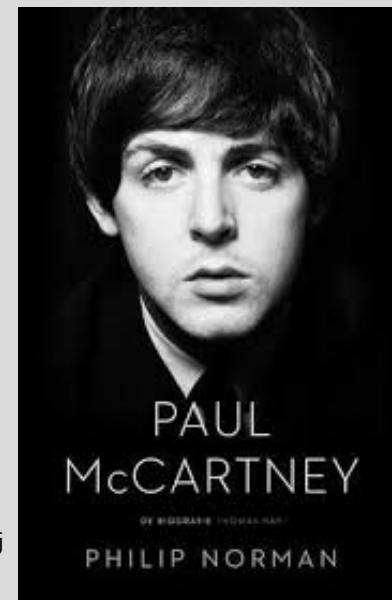
Paul McCartney was een jongetje dat al in de wieg, bezongen in Calicoe skies, alle converstaties van zijn tantes en moeder, muziekjes van papa Jim, streetlife, cries & ballads, Lewis Carroll, Rupert Bear, de radio in zich opgezogen heeft, om er als twintiger de ene na de andere lyrische ballad uit te gooien.

Misanthropische hymnen als 'Rain' of 'NowhereMan' van zijn schrijfmaatje Lennon hoeft u van hem niet te verwachten. Alleen in 'Yesterday' veroorlooft hij zich wat weltschmerz. Vrolijke nonnen met een weeshuis, marktkooplui, rancuneuze cowboys en eenzame meisjes die het aanleggen met 'a man from the motortrade' zijn zijn handelsmerk, soms gedragen, dan weer reggae. Altijd catchy en poppy, wat niet zo lekker ligt bij liefhebbers die de voorkeur geven aan bezitterige ballades van Dylan (Just Like a Woman). Ik wil helemaal niet weten hoe ver mijn partner bereid is te gaan 'to make me feel her love'. McCartney ook niet, Silly Love Songs, da's je ware, Sunday Morning Go for a Ride niet nu, maar ook nog als je 64 bent. Vreemd genoeg rockt hij ook de sterren van de hemel, want in de Hamburgse hoerenbuurt hoefde je natuurlijk niet met 'Yesterday' of 'Till there was you' aan te komen.

Philip Norman heeft over/ van* deze rockende lyricus een mooie biografie geschreven die voor het luttele bedrag van €25 bij uw boekhandelaar te verkrijgen is. Norman schenkt ook veel aandacht aan de periode na 9 april 1970 toen de Beatles uiteen vielen. Lennon en McCartney verwerkten dit modern gezegd beiden op hun eigen manier. McCartney trok zich met zijn schattige Linda terug in Schotland en kwam met drie leuke platen (die slecht ontvangen werden) en vond een nieuwe vorm, de band Wings. Met Wings en solo bracht hij twee maal zoveel platen als met John, George en Ringo. Vreemd toch dat deze

periode meestal als minder wordt gekenschetst dan het eerdere werk. Het is geen Berlioz, maar dat waren de Beatles ook niet. En als er qua amok, zinloos geweld of jihad weer een stront aan de knikker is, hoor ik op de pleinen van de vrije wereld liever 'Monkberry Moon Delight', hard en een beetje vals, net als op de plaat, dan dat eeuwige slijmerige 'Imagine'.
Arend Schulp

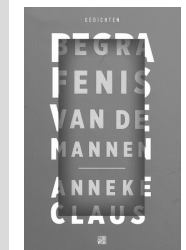
*biografie 'van' lijkt me juister dan 'over', maar dat is een kwestie van smaak.

Pier Paolo Pasolini
Vaarwel en beste wensen
Poëzie en polemieken in een vertaling van Piet Joostens.

Als mijn maan jou zou zijn
Andreas Steinhöfel
Max is dol op zijn (dementerende) opa die in een tehuis is opgenomen, en is bang dat hij binnenkort niet meer weet hoeveel hij van hem houdt. Hierop besluit hij opa te ontvoeren.

Anneke Claus
Begravenis van de mannen
Nieuwe poëziebundel van Claus waarin al haar mannen onder de zoden verdwijnen.

Toon Kool

Laatst ging ik met mijn 15-jarige zoon Rutger naar de film 'Interstellar'. Het gebeurt niet vaak dat een gedicht wordt voorgedragen in een film, maar hier draagt Michael Caine in onderkoeld Engels accent een gedeelte van een bekend gedicht van Dylan Thomas voor:

*Do not go gentle into that good night,
Old age should burn and rave at close of day;
Rage, rage against the dying of the light*

De rest vindt u of in een oude Thomas-bundel (moeilijk te verkrijgen vrees ik) of gewoon op google en dan kunt u ook het gedeelte van de film vinden, waarin het gedicht wordt voorgedragen.

Niet direct een gedicht voor jongeren, maar met de beelden van de ruimte, de dramatiek van de film en de stem van Caine, wordt poëzie zelfs aantrekkelijk voor jongeren. Of mijn zoon zich bewust was van het gedicht in de film waag ik te betwijfelen, maar de tijd leek mij rijp om hem en zijn zus Julia nog eens nader kennis te laten maken met de poëzie.

Het diner leek mij een geschikte plaats, mede omdat zij dan niet direct weg kunnen vluchten. Ik koos een gedicht van Thomas Möhlmann (uit de bundel 'waar we wonen') omdat ik vermoedde dat Möhlmann dit gedicht voor zijn zoon had geschreven en ik zelf zeer enthousiast was na de eerste lezing. Ik verwachtte dezelfde enthousiaste reactie van mijn kinderen:

Dylan Thomas

Helder en zonder vrees

Leg je hart bloot en er wordt op getrap.

Spreek je gedachten uit en je zult worden tegengesproken.

Kijk onze buigzame wereld recht in het gezicht en je ziet de helft nog niet, laat staan het einde.

Je hebt een hart dat klopt en pompt een hoofd om mee te denken en longen om adem te halen, laat niemand je iets anders vertellen.

Heb lief, heb eindeloos lief heb groots en meeslepend loef je zult alle lagen leren kennen van pijn, maar je zult leven en volledig zijn.

Het bleef even stil na afloop en toen riepen ze beiden in koor 'saai'.

Thomas Möhlmann

maar vooral in figuurlijke zin. Veel trollen zijn veelede pubers die stennis willen schoppen maar vaak ook zijn de deelnemers aan discussie-fora intelligente burgers, soms zelfs hoogleraren. Hoewel dat laatste steeds minder een garantie is voor verstandig gedrag getuige de bedenkers van het recente Oekraïne-referendum.

Wat veel van de gebruikers van het Dark Net gemeen hebben is een soort kinderlijk plezier om grenzen te willen slechten eenvoudigweg omdat deze bestaan. Het is niet ondenkbaar dat we hier te maken hebben met de slachtoffers van de anticonceptiepil. Vroeger, in de tijd van de grote gezinnen, werden kinderen namelijk vooral door elkaar opgevoed. In de kleine tweekind gezinnen is daar veel minder sprake van. Daarnaast is ook de invloed van Ayn Rand zichtbaar. Zij is de schrijfster van Atlas Shrugged en stond een soort super liberale samenleving voor die werd geregeerd door koning Ego.

Op Dark Net vindt ook een levendige handel in drugs plaats via de Silk Road. Er wordt betaald met Bitcoins. Omdat deze handel illegaal is en anoniem en je voor je klachten niet terecht kunt bij de Voedsel- en Warenautoriteit, is de klantenservice hoog ontwikkeld. De verkopers zijn namelijk afhankelijk van hun reputatie. Ontevreden klanten kunnen via beoordelingen hun klachten kenbaar maken.

Berlett heeft diverse Dark Net gebruikers geïnterviewd. Als hij de anarchisten, trollen, extremisten en pornografen in levende lijve

ontmoet blijken ze stuk voor stuk innemender, aardiger, interessanter en veelzijdiger dan hij had gedacht. Het is kennelijk de anonimiteit die bevordert dat mensen zich anders gedragen. Hij voert het 'online ontremmingseffect' ten tonele dat er zo ongeveer op neer komt dat er een aantal factoren is dat er toe leidt dat de gebruikelijke maatschappelijke, 'offline' normen door bepaalde internetgebruikers worden genegeerd. In populaire termen samengevat komt het, in de woorden van de webstrip *Penny Arcade*, neer op de volgende formule: normaal persoon + anonimiteit + publiek = totale imbeciel.

Het verwarrende maar tegelijkertijd fascinerende van het Dark Net is het dubbele karakter ervan. We zien idealisme naast cynisme; ongebreidelde vrijheid naast een sterke groepsdruk; normloosheid en hele strenge, ongeschreven gedragsnormen; wereldverbeteraars en drugsdealers en dat geconcentreerd in één virtuele ruimte terwijl deze levenssferen in de zogeheten normale wereld meestal van elkaar zijn gescheiden. Volgens Barlett vervullen de trollen misschien ook wel een nuttige functie. Ze wijzen ons op de gevaren en risico's van het internet en we zullen ze wellicht ooit dankbaar zijn. Zo hebben hackers er ook toe bijgedragen om de beveiliging te verbeteren. Zoals Debora L. Spar heeft laten zien in *Ruling the Waves* staat piraterij vaak aan de wieg van innovatie en de ontwikkeling van nieuwe regels.

Elena Ferrante
wie vlucht
en wie blijft

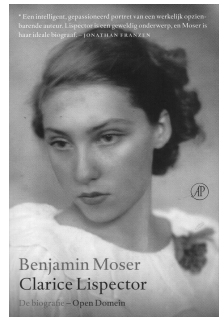
Elena Ferrante

Wie vlucht en wie blijft

Deel drie van de

Napolitaanse romans over
de levensloop van Lila en

Elenaj

Benjamin Moser
Clarice Lispector

De biografie – Open Donsels

Clarice Lispector

Benjamin Moser

Biografie over deze

Oekraïense schrijfster

(1920-1977), 'die

vergeleken wordt met

Kafka en Naboo, er uit

zag als Marlene Dietrich

en schreef als Virginia

Woolf.

Huwelijksaanzoek

Frans Schouten

Toen Carmiggelt na veertig jaar het Overijsselse dorp bezocht waar hij ooit als kind bij tante Annie logeerde, bestond die drogisterij nog steeds. Hij ging naar binnen en kocht er een rol pepermunt bij de inmiddels bejaarde drogist die destijds tante Annie het hof had gemaakt. Toen hij netjes opgedoft haar officieel kwam 'vragen', vluchtte ze het huis uit. Zo vond drogist Freek alleen de kleine Simon die hem zei dat tante Annie vanwege zijn aanzoek op de vlucht was geslagen. Daarop ging de drogist welgemeed terug naar zijn nering, minzaam een doosje pepermuntjes achterlatend voor de kleine boodschapper van het slechte nieuws.

Het was maar goed dat het niets is geworden met twee zulke verschillende temperamenten. Drogist Freek begreep niet dat hij Annie achterna had moeten stormen om haar na enig gekrakeel en soebatten in de armen te mogen sluiten. Geen poëtische veroveraar dus, deze flegmatieke middenstander bij wie de snel ontvankelijke Annie zich al spoedig zou hebben verveeld. Heel waarschijnlijk was een onrustig huwelijk hun voorland geworden. Toch jammer, vond Simon Carmiggelt. Er was vast een bekwam vader aan Freek verloren gegaan.

In dit stylistisch fraai stukje proza brengt Carmiggelt een scène uit zijn kindertijd tot leven in de beste traditie van Theo Thijssens *Jongensdagen* of *Kees de Jongen*.

Bekwaam vader.

In het Overijsselse dorp heb ik even een rol pepermuntjes gekocht om te kijken of hij nog leefde. Het was zo. Hij stond met spierwit haar achter de toonbank van de oude drogisterij en had zijn glimlach gaaf behouden. Herkennen deed hij me natuurlijk niet, want ik was acht, toen hij mij voor het laatst zag – een jochie uit de stad, dat kwam logeren bij tante Annie, een vriendin van mijn ouders, die daar met haar moeder woonde.

Het waren stille, klein behuisde vrouwtjes, die mij 's avonds op de divan in de woonkamer te slapen legden en dan geduldig zwegen tot ze dachten dat ik sliep. Meestal was dat niet het geval. Ik lag met dichte ogen lekker te luisteren naar het gedempte grottemensengesprek, dat de kamer dan ging vullen met een geheimzinnig gesmiepspel.

Vaak ging het over Corrie, die zich zo had aangesteld toen Kees er was. 'Met d'r haar los en een blauw lint erin kwam ze van de trap!' riep Annie eens smalend uit. 'Ik heb het zélf gezien!' Ik vond het een duister, doch aangrijpende mededeling, en lange tijd hadden blauwe haarlinten iets opwindends voor me. Daar ben ik nu wel overheen.

'Ik was vanmiddag nog even bij de drogist', zei de moeder van Annie op een avond. 'Die Freek is toch zo'n aardige jongen...' Er kwam geen antwoord. Na een poosje vervolgde de vrouw: 'Ik heb wel eens gedacht dat hij een goeie man voor je zou zijn...' Geërgerd antwoordde de dochter: 'Hè, doe toch niet zo bespottelijk'. Lange tijd bleef het doodstil. Toen hoorde ik de stem van de moeder moeilijk zeggen: 'Je bent al eenendertig, kind. Je tijd gaat voorbij als je niet oppast'. er klonken een paar harde bonken. Door mijn oogharen heen zag ik dat tante Annie was opgestaan en de kamer uitliep. 'Sst, denk om het kind', riep de oude vrouw. Ze kwam bij mij kijken, maar ik hield mijn ogen toe en speelde onverbeterlijk het slapende ventje, dat ik even later in werkelijkheid was.

Des anderen daags hield het probleem mij bezig. Tussen tante Annie en haar moeder was voor mij geen wezenlijk verschil – ik vond het twee oude mensen. En dat over Freek, de drogist, die een grijsaard van vierendertig was, kon worden gesproken als over 'een aardige jongen', maakte de grote mensenwereld nóg onontwarbaarder voor mij. Toen ik peinzend door de keuken kwam met mijn hoepel, hoorde ik de oude vrouw zeggen: 'Nee, ik heb alleen tegen zijn moeder gezegd dat hij straks

even komen mag. dat is alles. 't Enige wat ik van je vraag, is hier rustig te blijven zitten en een kopje thee te schenken'.

'Nee, nee, nee', zei tante opgewonden. 'Als hij komt, dan ga ik weg'. 'Toe nou', pleitte de moeder, maar opeens liep tante Annie met een hoogrode kleur de keuken in en glipte het huis uit, door de achterdeur.

'Kindje, luister nou...!' riep de oude vrouw. Ze ging er achteraan. Zo hard als ze konden, liepen ze over het stoppelveld, met wapperende rokken. Toen ik ze een poosje nagekeken had, trad ik de huiskamer binnen, nam een koekje uit de trommel en ging aan tafel zitten lezen in het kinderweekblad Het dubbeltje, dat ik bij de kantoorboekhandel had mogen kopen. Opeens klonken er stappen in de keuken en toen ik opkeek, zag ik de drogist op de drempel staan.

'Zal ik er maar inkomen?' vroeg hij, met zijn glimlach. Hij had een blauw pak aan, dat hem slecht zat. De broek was heel smal en een stuk te kort, zoals het nu mode is, dus voor die tijd zag hij er tamelijk belachelijk uit.

'Zit je hier zo alleen ventje?' vroeg hij vriendelijk. 'Ja', antwoordde ik. Hij haalde een mooi, glimmend doosje uit zijn zak en hield het me voor. Er zaten pepermuntjes in. 'Neen er maar een paar', zei hij royaal. Ik nam er vier. Meer kon je niet doen, leek me. 'Waar is je tante Annie?' vroeg hij. 'Die is hard weggelopen', zei ik. Hij knikte zeer mild. Toen vervolgde hij: 'Wist ze dan niet dat ik kwam?' 'Ja, daarom is ze juist weggelopen', antwoordde ik. 'Is dat doosje van goud?' 'Nee, van koper', sprak hij. 'Vind je het mooi?' 'Nou', riep ik. Hij stond op 'Neem het dan maar', zei hij. 'Dag ventje'.

Zacht neuënd ging hij weg. Ik hoorde zijn stap kraken op het grindpad naast het huis. Toen werd het stil en behoorde de kamer aan mij en het glinsterende doosje, waarin nog twaalf pepermuntjes zaten.

Mijn tante en haar moeder zijn allang dood en de drogist is een witte solist geworden, die welwillend pepermuntjes verkoopt en daarbij zegt: 'Iets minder guur, vindt u niet?' 'Dat wel', vond ik. Er is een bekwam vader aan hem verloren gegaan, vrees ik.

Kronkel.

Uit de bundel: *Duiven melken*